

zích nářečí obecná čeština, nivelizovaná podoba nářečí středočeských, která slouží v Čechách komunikaci ve sféře každodenního, neoficiálního úzu. Jako základní dorozumívací útvar pro běžnou komunikaci setrvává obecná čeština i v českém pohraničí. Její předpokládaný protipól by měla dále reprezentovat obecná moravština. Situace na Moravě je však odlišná a značně složitější než v sousedních Čechách. I zde místní nářečí rychle odumírají, jazykovým specifikem moravským a slezským je vytváření nadnářečních interdialektů, které – ač útvary nivelizované – zachovávají společné zvláštnosti základních nářečních struktur.

Vývoj běžné mluvy mladé generace v severomoravském pohraničí má v oblasti morfologie mnoho společných rysů s vývojem běžné mluvy na území s nářečně kompaktním obyvatelstvem. Uplatňuje se v něm především obecná tendence po zpravidelnění tvaroslovného systému. Jejím působením dochází k rychlému ustupu a zániku neproduktivních jevů a jevů izolovaných. Tento vývoj probíhá velmi intenzivně vzhledem k neexistenci jednotlého nářečního podloží, jež by příznakové jevy v jejich příznakovosti neutralizovalo a tím podporovalo. Velmi silná je především tendence po vyrovnání tvarů, která zrychluje přechod k jednoznačnému morfologickému zařazení jednotlivých typů a zvyhodňuje postavení tvaroslovných typů produktivních. Tento vývoj se odehrává buď ve shodě s obecnou tendencí uplatňující se i v jiných útvarech národního jazyka (např. vztahy mezi typy *kost* a *píseň*, preference tvarů 3 os sg *kupuju*, 3 os pl *kupujou*, ustup jmenných tvarů typu *u maminciny sestry* ve prospěch tvarů složených [*u mamincině sestry*]), nebo šířeji moravském měřítku (tvary N sg *rukavica*, I sg *rukavicou*, N sg *konva*, A sg *konvu*, 1 os sg *chcu*, 3 os pl *vyjou*, *chodijou*). Nemá-li příznakový tvar oporu v systému – ať už ve vlastním paradigmatu (N pl *rodiče* – I pl *rodičema*, part I-ové *dal* – inf *dat*), nebo v paradigmatech jiných typů (G sg *Prostějova*, *Bejouna* – *Jeseníka*, *ta* – *rukavica* *ta* – *rukavicou*, *nesou*, *tsknou*, *kupujou* – *chodijou*), je odsouván z centra jazykového užívání (např. tvary G sg *muža*, I pl *ulicama*, N pl *mise*, G pl *husí*) a prakticky odsouzen k zániku (L sg *nosi*, I pl *barákoch*).

Výskyt tradičních výslovnostních prvků u dětských mluvčích v severomoravském pohraničí potvrzuje obecnou tezi o trvalejším uchovávaní neuvědomovaných rysů. Jejich životnost je i zde však pouze krátkodobá. Se zeslábujícím se kontaktem s tradičním jazykovým zázemím ustupuje pozvolna rovněž většina těchto výslovnostních návyků. Uvedený posun je pochopitelně výrazně pomalejší než u jevů morfologických.

Podle jazykového (nářečního) původu matky byly děti rozděleny do několika skupin. Toto rozčlenění pak umožnilo konfrontaci úzu dětí původem z oblasti českých nářečí v užším smyslu, dále dětí s tradicí středomoravskou, východomoravskou a slezskou. Jako početně srovnatelná se vydělila i skupina dětí se slovenským jazykovým zázemím. Je obtížné s určitostí stanovit, nakolik se tendence projevující se jako charakteristické pro jednotlivé nářeční skupiny našich informátorů shodují s vývojovými rysy, jimiž procházejí tradiční nářečí. Tyto komplikace jsou důsledkem silně nivelizovaného

výchozího stavu nářečí u dětí, jejichž uзуální návyky už nevycházejí ze společné normy, ale z individuálních rodinných idiolektů, které nemusí být navzájem shodné (přestože se v mnohém podobají). Lze však konstatovat, že jisté společné rysy se tu projevují. Všechny skupiny preferují vyjadřování shodné se spisovnou češtinou, u některých je tento posun více patrný, u jiných přezívá ve větší míře vyjadřování nespisovné. Vzhledem k výchozímu nářečnímu povědomí směřuje k úzu shodnému se spisovnou normou jednodušeji a nejvýrazněji ze všech skupin skupina slezská. Protipól představuje skupina východomoravská, která nejhrouževnatěji uchovává prvky příznakové (v rovině hláskoslovné prvky východomoravské, v rovině morfologické pak šířeji moravské, avšak nespisovné). Ve spektru mezi těmito skupinami se ocitá skupina česká, středomoravská a slovenská. Také jejich úzus není vzájemně shodný, směrem ke spisovné češtině se zřetelněji přimyká skupina mluvčích z Čech. Ani ona se však nevyhnula působení moravského (či slezského) prostředí. Odraz tohoto kontaktu se promítá v částečném zastoupení některých jazykových rysů typických pro uživatele z východních oblastí národního jazyka. Nejvíce nevyhraněnou skupinou se zdá být skupina slovenských dětí, která ve vztahu k úzu spisovnému a nespisovnému zaujímá spíše středovou pozici. Naopak Středomoravané mají zase často snahu přiklánět se k vyjadřování nespisovnému, což však nepřekvapuje, neboť tento stav odpovídá rovněž pozici středomoravského interdialektu v rámci nespisovného vyjadřování. Pozoruhodný jev jsme registrovali u skupiny slezské, ta ve snaze vyjadřovat se nenářečně někdy dokonce popírá nářeční tvar shodný se spisovnou češtinou, což se projevuje (přestože vzácným) výskytem příznakových forem a podob, případně hyperkorekcí.

Závěrem lze však konstatovat, že běžná mluva mladé generace v severomoravském pohraničí je charakteristická neustáleností a poměrně velkou variabilitou. Současná řečová komunikace však zde rychle směřuje k prestižní hovorové češtině, respektive (v případě existence oblastně vymezených spisovných dublet) k její moravské variantě, na rozdíl od situace v pohraničí českém, kde domnuje interdialektická obecná čeština.

Normativní aspekt hovorenej podoby slovenčiny v meste

Vladimír Patráš

Pedagogická fakulta, Banská Bystrica

Komunikačný útvar, ktorý slúži na priame verbálne kontakty obyvateľov súčasných mestských aglomerácií, možno okrem exaktného definovania (porov. Patráš, 1990, s. 37, 1992) nazvať aj komunikačným konglomerátom, príp. komunikačným hybridom. Analýza materiálu získaného výskumom bežnej, bezprostrednej, spontánnej komunikácie signalizuje, že dorozumievacie médium príslušníkov mestskej society nemá stabilne fixovanú štruktúru.